

Introducció Històrica

Els castells
Andalusins
de La Marina
Alta

Aquest racó del País Valencià, la Marina Alta, és una comarca caracteritzada per un interior d'abruptes serralades calcàries i un ampli litoral amb un sector de costes planes al nord de Dènia i penya-segats i costa alta entre Xàbia i Calp. Dispersos entre les serres i valls es troben les restes de nombrosos castells, torres i fortificacions que ocupen el caramull de tossals i penyals, o més escassament vessants o zones planes. Molts han perdut la major part de les seues estructures, conservant-se només els basaments de murs, aljubs i alguns escassos fragments de ceràmica en superfície.

Què són aquests castells i qui els va construir? Sols alguns d'aquests castells han estat excavats arqueològicament i les evidències mostren que la majoria són d'època andalusina entre els segles VIII i XIII, un període de cinc-cents anys en què aquesta ampla regió oriental de la península s'anomenava **Xarq al-Andalus**. Són poques les evidències i la documentació conservada que ens informen de la vida d'aquelles comunitats rurals; és per això, que els historiadors han hagut de basar-se en la documentació feudal posterior a la conquesta cristiana. Una prova de la importància dels castells de la Marina Alta i dels seus territoris és el Pacte del Pouet de 1245, un tractat únic escrit en romanç i àrab entre el rei Jaume I i el cabdill musulmà Al-Azraq. La lluita de poder entre aquests dos personatges és la base de les festes de "Moros i Cristians", però aquesta és una altra història. El més important d'aquest tractat és que fou el primer registre escrit on figuren molts d'aquests castells, dels quals no coneixem cap documentació escrita anterior.

Aquestes construccions es localitzen en llocs ben alts, controlant les valls i les rutes naturals, moltes vegades a prop de fonts o brolladors naturals. En altres punts encara queden les restes de torres aïllades de guaita i refugi, associades a una alqueria.

Una característica que intriga als investigadors, si es compara amb la resta del Xarq al-Andalus, és la gran concentració de castells del **jibāl Balansiya**, un extens i abrupte territori format per la Marina Alta i les comarques del voltant.

Quan i perquè foren construïts? Aquesta qüestió en molts casos sols es podrà contestar mitjançant l'arqueologia. Per a trobar algunes proves haurem de mirar enrere i fixar-nos en els períodes històrics.

Anvers i revers d'un dirhem emiral de la Cova del Randero (Pedreguer), Segle IX
Anverso y revers de un dirhem emiral de la Cueva del Randero (Pedreguer), Siglo IX
Head and reverse of an emirate dirhem coin from Cueva del Randero (Pedreguer), 9th century

Conjunt de dirhems almohades de la cova del Barranc del Migdia (Xàbia), Segles XII-XIII
Conjunto de dirhems almohades de la cueva del Barranc del Migdia (Xàbia), Siglos XII-XIII
Set of Almohad dirhems from the cave of Barranc del Migdia (Xàbia), 12th - 13th centuries

Setrill fragmentat amb esmalt melat de l'Assegador de la Torre (Teulada), Segle XII
Acetiera fragmentada con esmalte melado del Assegador de la Torre (Teulada), Siglo XII
Small jar with honey colour glaze from Assegador de la Torre (Teulada), 12th century

Orseta amb esmalt turquesa de la cova del Barranc del Migdia (Xàbia), Segles XII-XIII
Orseta con esmalte turquesa de la cueva del Barranc del Migdia (Xàbia), Siglos XII-XIII
Small jar with turquoise glaze from the cave of Barranc del Migdia (Xàbia), 12th - 13th centuries

Amulet de plom. Castell d'Aixa (Xaló)
Amuleto de plomo. Castell d'Aixa (Xaló)
Lead amulet. Castell d'Aixa (Xaló)

Cresol de piqueta de la Cova Tallada (Xàbia), Segle XII
Lámpara de piqueta de la Cova Tallada (Xàbia), Siglo XII
Beak lamp from Cova Tallada (Xàbia), 12th century

Cresol de piqueta fragmentat de l'Assegador de la Torre (Teulada), Segle XII
Lámpara de piqueta fragmentada del Assegador de la Torre (Teulada), Siglo XII
Fragmented beak lamp from Assegador de la Torre (Teulada), 12th century

Safa amb esmalt estannífer decorada en verd i maganés de la badia del Portitxol (Xàbia), Segle XI
Atafor con esmalte estannífero decorado en verde y manganeso de la bahía del Portitxol (Xàbia) Siglo XI
Plate with tin glaze, decorated in green and manganese from the bay of Portitxol (Xàbia) 11th century

Des de la conquesta al Califat. El 711 una incursió militar d'uns pocs milers d'homes procedents del nord d'Àfrica desembarquen a la península per Gibraltar. L'escassa resistència i la política de pactes desenrotllada pels musulmans, incorporà en poc de temps la península Ibèrica al califat omeia de Damasc; naixia així Al-Andalus. En els anys següents arriben milers de reforços i en el 714 València cau sense cap lluita.

El 756 Abd al-Rahman I arribà a Còrdova i proclamà l'Emirat independent, desvinculat políticament de Damasc. En el 929 serà Abd al-Rahman III qui es deslligarà també religiosament i proclamarà el califat de Còrdova.

Són molt escasses les restes andalusines anteriors al segle X trobades a la Marina Alta. Aquestes evidències tan tardanes tenen a veure amb la despoblació de l'àrea que comença a l'antiguitat tardana. Exceptuant algun jaciment (la Bastida, el Cocol i el tossalet de Pere Antoni) la fortificació més antiga de la zona amb datacions clares és el fort militar d'Almiserà o Xillibre, construït entorn al 920 per ajudar el govern de Còrdova a sufocar les revoltes berbers. En aquest temps, Dènia (Dàniyya) encara no s'havia desenvolupament urbanísticament i només existia com un port que depenia, sembla, de la població d'Ondara. Va ser a mitjans del segle X quan Dènia començarà a configurar-se com un port important, establint-s'hi la flota califal i creant-se unes noves drassanes, com les existents a Almeria i Tortosa.

Els regnes de Taifa. En el 1009, un període d'instabilitat i guerra civil conegut com la "fitna" va portar a la descomposició del califat de Còrdova i l'establiment de petits dominis coneguts com "regnes de taifa". La taifa de Dènia es va fundar en 1010 per un alt funcionari fugit del califat, Muyaahid. El succeirà el seu fill Ali ibn Muyaahid fins el 1076. A partir d'aquell moment Dènia es converteix en el centre polític i administratiu d'un ampli territori, amb una frontera marítima que anava des d'Oriola fins al Xúquer, mentre per l'interior arribava fins a la serra de Segura. A partir de 2014, també va incloure les illes Balears. A més, atraurà a molts artesans i artistes, i es transformarà en un important centre comercial de la mediterrània occidental. És en aquest període quan el castell de Dènia comença a fortificar-se i la ciutat es rodeja de muralles.

Canter fragmentat trobat a l'Atzúbia (Xàbia) amb decoració pintada en manganés. Segle XII
Cántaro fragmentado encontrado en la Atzúbia (Xàbia) con decoración pintada en manganeso. Siglo XII.
Broken jug found in Atzúbia (Xàbia) with decoration painted in manganese. 12th century

Inscripció funerària àrab de la "maqbara" (cementerio) de Cap de Martí (Xàbia), Any 1199
Inscripción funeraria árabe de la "maqbara" (cementerio) de Cap de Martí (Xàbia), Año 1199
Moorish funerary inscription from the "maqbara" (cemetery) of Cap de Martí (Xàbia). Dated 1199

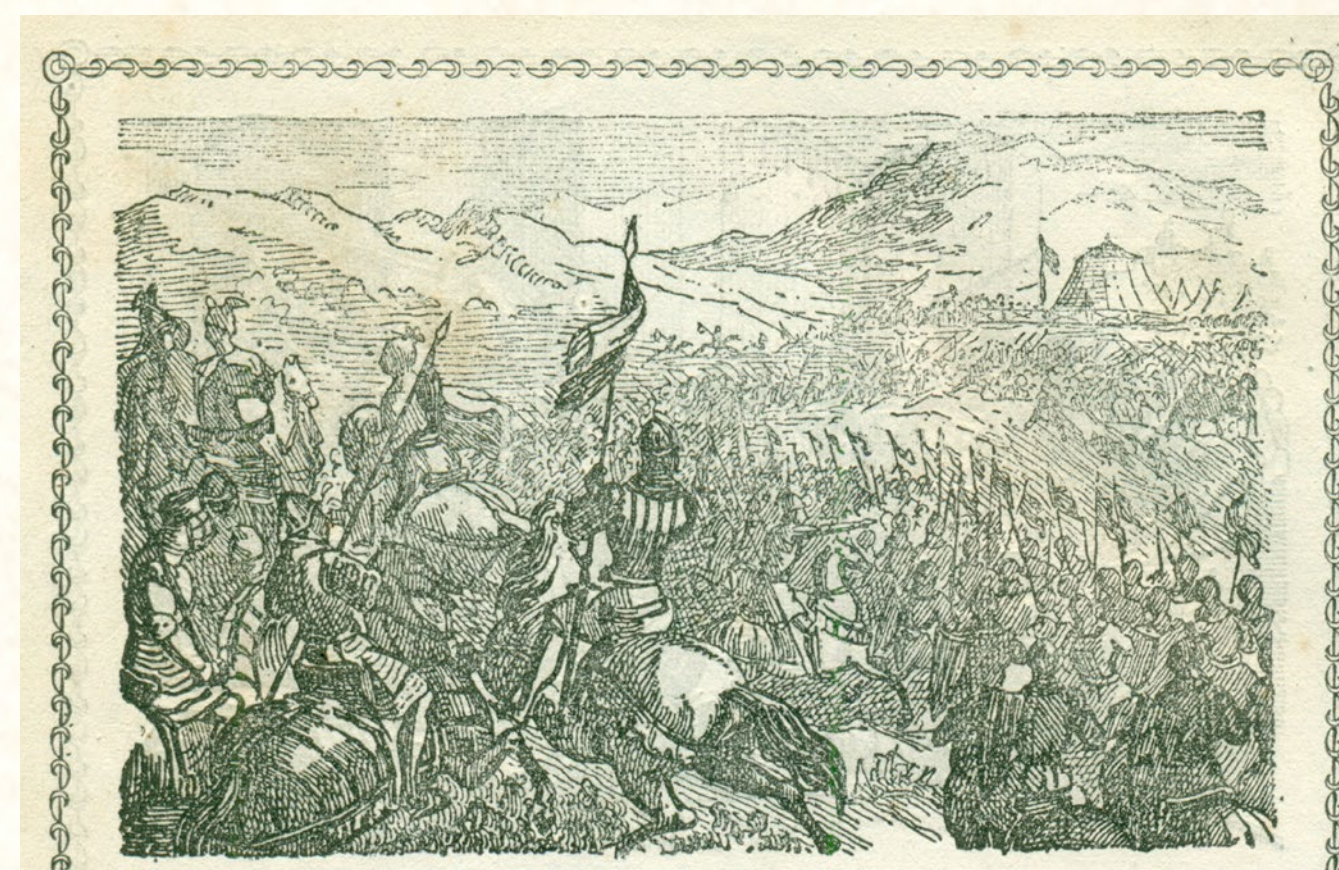
Conquesta musulmana de la Península Ibèrica. Gravet del segle XIX
Conquista musulmana de la Península Ibèrica. Grabado del siglo XIX
Muslim conquest of the Iberian Peninsula. Pictured in the 19th century

Creació del califat de Còrdova per Abderrahman III. Gravet del segle XIX
Creación del califato de Córdoba por Abderrahman III. Grabado del siglo XIX
Creation of Córdoba's caliphate by Abderrahman III. Pictured in the 19th century

Jaume I conquesta la ciutat de València. Gravet segle XIX
Jaume I conquista la ciudad de Valencia. Grabado del siglo XIX
Jaume I conquest the city of Valencia. Pictured in the 19th century

Batalla de Navas de Tolosa. Gravet del segle XIX
Batalla de las Navas de Tolosa. Grabado del siglo XIX
Navas de Tolosa Battle. Pictured in the 19th century

L'arribada dels almoràvits. Cap a finals del segle XI, les taifes comencen a descomposar-se per les lluites entre elles i amb els cristians. En el 1076 la taifa de Dènia és conquerida per la de Saragossa. El 1092, els almoràvits, procedents del nord d'Àfrica annexionen Dènia i la resta de taifes que són incorporades al seu Imperi. València és conquerida pel Cid durant els anys 1094 i 1099, qui imposarà elevats impostos que ajudaren a desestabilitzar el que quedava de la prosperitat a la regió de Dènia. En el 1102 València és incorporada al govern almoràvit.

El període almohade. En 1146 els almohades, procedents de l'Àfrica, expulsen els almoràvits i estableixen el govern a Sevilla el 1172. Sota el seu poder, la societat rural es va estructurar i organitzar de nou en districtes que al seu torn depenien de les ciutats com ara Dènia, on hi havia un marcat desenvolupament urbanístic. El seu castell assolirà les dimensions que hui coneixem, amb un recinte superior anomenat alcassaba, on s'instal·larà el governador i altres caps militars i un recinte inferior que ocuparà tot el tossal i servirà de refugi als habitants de la ciutat.

La pressió de les forces cristianes en les àrees de frontera cap a mitjans del segle XII, provocarà la caiguda d'importantes ciutats: Tortosa 1148, Lleida 1149, Terol 1170 i Conca 1171. Aquest fet forçarà a molts musulmans a fugir, emigrant cap al sud; molts d'ells es refugiaren en les nostres terres afavorint la construcció de nous refugis fortificats.

La conquesta cristiana. Jaume I va conquerir València l'any 1238 i arribà fins Dènia el 1244. L'interior muntanyenc i els castells queden sota el domini d'Al-Azraq amb el tractat de 1245. L'incompliment del pacte per part cristiana provocarà la revolta d'Al-Azraq, sufocada per Jaume I en 1258. Entre 1276-77 es va produir una nova revolta que va ser ràpidament aixafada i tot el territori, inclosos els castells i les torres, van passar definitivament a mans del poder feudal.

Hui aquestes ruïnes, continuen mantenint els secrets dels seus orígens i funcions, esperant que siguin aclarits pels arqueòlegs.